

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موسسه صادرات کالاهای با فناوری بالا:

سیاست ها و اقدامات

موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

WWW.ITSR.IR

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۴۶۹-۴۳۱-۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۷۲۰۷۹
 عنوان و نام پدیدآور : توسعه صادرات کالاهای با فناوری بالا: سیاست ها و اقدامات/پدیدآورنده یوسف حسن پور کارسالاری ، همکاران حسن ولی بیگی...[و دیگران].
 مشخصات نشر : تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۳۶۶ص.
 یادداشت : همکاران حسن ولی بیگی ، بهزاد دولتی ، نقی حسن زاده ، توفیقی.
 موضوع : صادرات
 موضوع : صادرات غیرنفتی
 موضوع : بازرگانی بین المللی
 موضوع : رقابت های بین المللی
 بندهای بومی : ۶/۳۸۳
 رده های کنگره : ۱۳۹۲۱۴۱۶HF ت۹۴۶ح/
 سرشناسه : حسن پور کارسالاری، یوسف، ۱۳۵۱ -
 شناسه خزانه : مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۶۹-۴۳۱-۹

نام کتاب: توسعه صادرات کالاهای با فناوری بالا: سیاست ها و اقدامات
 پدیدآورنده: یوسف حسن پور کارسالاری (استادیار مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

همکاران: حسن ولی بیگی، بهزاد دولتی، نقی حسن زاده، توفیقی

ناظر علمی: دکتر بایزید مردوخی

ویرایش و نسخه پردازی: فرهاد یونسی

اصلاح و صفحه آرایی: الهام اولیابک

چاپ اول: ۱۳۹۲

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۹۲۵۰۰ ریال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

ناشر: مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان کارگر شمالی، بالاتر از بلوار کشاورز، شماره ۱۲۰۴، تلفن: ۶۶۹۳۹۳۲۹

وبسایت: www.itsr.ir

پست الکترونیکی: info@itsr.ir

پیشگفتار

برای دست‌یابی به اهداف کتاب، در هفت فصل تدوین گردیده است. فصل اول، به مبانی نظری طرح شامل تعیین چارچوب نظری عوامل و شرایط تعیین‌کننده در ارتقاء رقابت‌مندی صادرات کالا با فناوری بالا پرداخته است. فصل دوم به ارزیابی وضع موجود عملکرد رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا اختصاص یافته است. در این فصل جایگاه ایران از لحاظ شاخص رقابت‌مندی در میان بیش از ۱۰۰ کشور صادرکننده کالاهای با فناوری بالا مورد بررسی قرار گرفته است. با لحاظ کردن پارامترهای مختلف چارچوب لازم برای ارزیابی دقیق‌تر عملکرد و وضعیت موجود رقابت‌مندی صنایع کشورمان در صادرات کالاهای با فناوری بالا ارایه گردد. در ادامه این فصل به بررسی وضعیت و ساختار صنایع کشور و مقایسه آن با سایر کشورها در قالب شاخص‌های مبانی فعالیت صنعتی پرداخته است. از موضوعات مهم دیگر این کتاب، بررسی تجربه کشورها در توسعه صادرات کالای با فناوری بالا است. فصل سوم بدین منظور اختصاص یافته است. در برخی سؤالات مطرح در حوزه سیاست‌های منتخب دولت‌ها در توسعه تجارت کالاهای با فناوری بالای نیز پاسخ داده می‌شود. از موضوعات مهم این فصل، بررسی سیاست‌های حمایتی کشورهای واقع در منطقه جنوب شرقی آسیا در جهت توسعه صادرات صنایع با فناوری بالا است. چهارمین فصل اصلی، به بررسی تجربه کشورمان در سیاست‌گذاری توسعه صادرات

کالا با فناوری بالا در سطح کلان و اسناد بالادستی اختصاص دارد. در ادامه با بررسی چارچوب وظایف وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت و اهداف ده گانه دولت در حوزه تجارت در طول برنامه پنجم توسعه، به تدوین اهداف کیفی و کمی آن در جهت رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا تا پایان سال ۱۳۹۴ پرداخته شده است.

فصل پنجم، به بررسی وضعیت موجود صادرات با فناوری بالا با استفاده از مدل SWOT با استفاده از داده‌های موجود پرداخته شده است. پس از اینکه عوامل محیطی بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) و عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) شناسایی گردید. تحلیل شکاف در این عوامل مذکور در ایران و در مقایسه با کشورهای منطقه پرداخته شده است. پس از بررسی، عمدتاً از طریق منابع آماری کشور و مقایسه آن با کشورهای منطقه نظیر ترکیه و چین بعمل آمده است. ششمین فصل نیز به راهبردها و رهنمودهای مهم و اساسی برگرفته از نتایج این مطالعه اختصاص دارد. نتایج این بخش در تدوین یک سند راهبردی ارتقاء رقابت‌مندی صادرات کالاهای با فناوری بالا به بازارهای جهانی کمک خواهد کرد. در نهایت در فصل هفتم به ارائه نتایج و یافته‌ها و توصیه‌های سیاستی اختصاص دارد.

در پایان لازم است از جناب آقای یوسف حسن پور که سالاری پدیدآورنده و همکاران محترم ایشان و همچنین از جناب آقای دکتر بایزید مرعشی ناظر علمی و آقای دکتر محمدرضا رفعتی داور محترم کتاب و از همکاران شرکت چاپ و نشر که موجبات این اثر را فراهم آوردند تشکر و تقدیر می‌شود.

مهدی فتح‌اله

رئیس موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول : تبیین چارچوب نظری عوامل و شرایط تعیین کننده در ارتقاء
۱	رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا.....
۱	مقدمه:.....
۱۳	۳-۱- جنبه‌های تجربی سنجه‌های رقابت در سطح صنایع با فناوری بالا.....
۱۵	۱-۳-۱- سنجه‌های رقابت‌مندی چند بعدی چند جانبه.....
۲۶	۴-۱- جمع‌بلدی.....
۲۷	۱-۴-۱- شرایط عامل با تأکید بر عوامل انسانی.....
۲۹	۲-۴-۱- شرکت‌های فراملی و سرمایه‌گذاری خارجی.....
۳۱	۳-۴-۱- رقابت داخلی.....
۳۳	۴-۴-۱- شرایط تقاضا.....
۳۴	۵-۴-۱- نقش سیاست‌های اقتصادی دولت.....
۳۷	فصل دوم : ارزیابی وضع موجود عملکرد رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا.....
۳۷	مقدمه:.....
۴۱	۱-۲- ارزیابی عملکرد رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا در مقایسه با سایر کشورها.....
۴۱	۱-۱-۲- تحلیل بازار جهانی.....
	۱-۱-۱-۲- روند صادرات جهانی کالاهای با فناوری بالا، سهم و جایگاه ایران: به تفکیک
۴۱	گروه کالایی.....

۲-۱-۱-۳- ارقام عمده صادرات جهانی کالاهای با فناوری بالا و ایران:

به تفکیک کالایی ۵۰

۲-۱-۱-۴- عمده‌ترین کشورهای صادرکننده کالاهای با فناوری بالا

(رقبای صادراتی) در جهان و جایگاه ایران ۵۵

۲-۲- سنجش و ارزیابی عملکرد رقابت‌مندی صادرات با فناوری بالا ۵۸

۱-۲-۲- معرفی شاخص‌ها ۵۹

۱-۱-۲-۲- ارزش افزوده سرانه ۵۹

۲-۱-۲-۲- سرانه صادرات صنایع با فناوری بالا ۶۰

۳-۱-۲-۲- سهم ارزش افزوده صنایع با فناوری بالا از کل ارزش افزوده صنایع

..... ۶۱

۱-۲-۱- سهم صادرات صنایع با فناوری بالا از کل صادرات صنعتی ۶۲

۵-۱-۲-۱- تنوع در صادرات محصولات صنایع با فناوری بالا ۶۳

۲-۲-۱-۲- شاخص تنوع در بازار صادرات محصولات صنایع با فناوری بالا ۶۴

۲-۲-۲- روش‌شناسی سنجش عملکرد شاخص رقابت‌مندی صادرات با فناوری بالا ۶۵

۱-۲-۲-۲- تفکیک شاخص ۶۸

۲-۳- ارزیابی عملکرد رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا در مقایسه با روند گذشته ۷۵

۱-۳-۲- از منظر ارزش افزوده ۷۵

۲-۳-۲- از منظر سرمایه‌گذاری ۷۹

۳-۳-۲- از منظر پتانسیل صدور کالا ۸۴

۲-۴- جمع‌بندی ۸۷

ضمیمه ۱-۲: فهرست طبقه‌بندی کالاهای با فناوری بالا در سیستم SITC ویرایش سوم ۸۸

فصل سوم: بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های حمایتی کشورهای منتخب ۹۷

مقدمه: ۹۷

۱-۳- سیاست‌ها و برنامه‌های حمایتی در کشورهای منتخب ۹۸

۱-۱-۳- تجربه تایوان ۱۰۱

۲-۱-۳- تجربه کره جنوبی ۱۰۶

۳-۱-۳- تجربه مالزی ۱۱۹

۴-۱-۳- تجربه تایلند ۱۲۹

فصل چهارم: تعیین چشم‌انداز و اهداف کمی ارتقاء رقابت‌مندی صادرات

کالا با فناوری بالا ۱۳۹

۱۳۹	مقدمه:
۱۴۰	۱-۴ تجربه ایران در سیاست گذاری کلان توسعه صادرات کالاهای با فناوری بالا
۱۴۶	۲-۴-۱ اهداف کلان ۱۰ گانه در تدوین برنامه پنجم توسعه در حوزه بازرگانی
۱۴۹	۲-۴ اسناد راهبردی حوزه صادرات صنایع با فناوری بالا
۱۴۹	۲-۴-۱ سند راهبردی توسعه صنعتی جمهوری اسلامی ایران
۱۵۴	۲-۴-۲ سند راهبردی توسعه فناوری نانو
۱۵۴	۳-۱ استراتژی ها، برنامه ها، اقدامات اجرایی پیشنهادی سازمان توسعه تجارت ایران در راستای حمایت از صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته
۱۵۴	۳-۴ وظایف، چشم انداز، مأموریت و اهداف وزارت صنعت، معدن و تجارت در ارتقاء رقابت پذیری صنایع صادرات کالای با فناوری بالا
۱۵۸	۳-۴-۱ مأموریت و مأموریت
۱۵۹	۳-۴-۲ ترسیم دوتایی ادارات کالا با فناوری در افق ۱۳۹۴ و اهداف کمی

فصل پنجم : تحلیل SWOT تحلیل شکاف ارتقاء رقابت مندی صادرات کالا

۱۶۷	با فناوری بالا
۱۶۷	مقدمه:
۱۷۰	۱-۵ بررسی عوامل داخلی و خارجی پیش بر رقابت مندی صنایع با فناوری بالا
۱۸۰	۲-۵ تحلیل شکاف عوامل مؤثر بر رقابت مندی صنایع با فناوری بالا
۱۸۰	۱-۲-۵ عوامل ایجاد کننده
۱۸۱	۲-۲-۵ توان نوآوری
۱۸۲	۱-۲-۲-۵ مهارت نیروی انسانی و آموزش
۱۸۷	۳-۲-۵ تحقیق و توسعه
۱۸۹	۴-۲-۵ سرمایه گذاری خارجی
۱۹۱	۳-۵ دسترسی به بازار داخلی
۱۹۳	۴-۵ دسترسی به بازار خارجی
۱۹۵	۵-۵ فضای کسب و کار

فصل ششم : تدوین بسته سیاست های حمایتی برای ارتقاء رقابت مندی

۲۰۳	صنایع با فناوری بالا
۲۰۳	مقدمه
۲۰۴	۱-۶ راهبردهای کلی و راهکارها

- ۶-۱-۱- راهبرد اصلی وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت در شرایط SO صنایع با فناوری بالا ... ۲۰۸
- ۶-۱-۲- راهبرد اصلی دولت در شرایط WO ۲۱۰
- ۶-۱-۳- راهبرد اصلی دولت در شرایط ST ۲۱۲
- ۶-۱-۴- راهبرد اصلی دولت در شرایط WT ۲۱۴

فصل هفتم : خلاصه‌ای از یافته‌های تحقیق ۲۲۷

- ۱- خلاصه‌ای از یافته‌های تحقیق ۲۲۷
- ۲- راهکارهای پیشنهادی ۲۳۰
- ۳- سیاستی ۲۳۱
- ۴- احکام پیشنهادی ۲۳۲
- ۵- منابع و مآخذ ۲۳۹

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: ترکیب صادرات کالاهای با فناوری بالا و جایگاه ایران	۴۹
جدول ۲-۲: فهرست عمده ترین کشتارهای صادرکننده کالاهای با فناوری بالا و جایگاه ایران	۵۷
جدول ۳-۲: رتبه کشورها برحسب شاخص عملکرد رقابت مندی صادرات صنایع با فناوری بالا	۷۰
جدول ۴-۲: ترکیب ارزش افزوده صنایع با فناوری بالا به نسبت ثابت ۱۳۷۶	۷۹
جدول ۵-۲: ترکیب سرمایه گذاری صنایع با فناوری بالا به نسبت ثابت ۱۳۷۶	۸۴
ضمیمه ۲-۲: مقادیر استاندارد شده شاخص عملکرد رقابت مندی صادرات صنایع با فناوری بالا	۹۱
جدول ۱-۳: الگوی سیاست فناوریانه در کشورهای در حال توسعه	۱۰۰
جدول ۲-۳: سیاست‌ها و اقدامات دولت تایوان برای ارتقاء توان فناوریانه	۱۰۵
جدول ۳-۳: پیش بینی بازار جهانی محصولات اصلی با فناوریای بالا	۱۰۶
جدول ۴-۳: قوانین مربوط به علم و فناوری در کره	۱۱۶

- جدول ۳-۵: خلاصه طرح‌های مالی فناوری در کره ۱۱۷
- جدول ۳-۶: نقش تکاملی دولت در زمینه علم و فناوری ۱۱۸
- جدول ۴-۱: وضعیت تجارت کالا با فناوری بالا طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۷۵ ۱۴۵
- جدول ۴-۲: صادرات کالا با فناوری بالا در قالب سناریوهای مختلف ۱۶۱
- جدول ۴-۳: وضعیت صادرات کالا با فناوری بالا برحسب تنوع محصول و بازار ... ۱۶۴
- جدول ۵-۱: ماتریس عوامل داخلی (IFE) موثر بر رقابت‌مندی شرکت‌های صادراتی صنایع با فناوری بالا ۱۷۶
- جدول ۵-۲: ماتریس عوامل خارجی (EFE) موثر بر رقابت‌مندی شرکت‌های صادراتی کالاهای با فناوری بالا ۱۷۷
- جدول ۵-۳: وضعیت عوامل سه‌گانه موثر بر رقابت‌مندی صنایع با فناوری بالا ۱۸۰
- جدول ۵-۴: جایگاه ایران در جوش و خروش در مقایسه با کشورهای منطقه سن چشم‌انداز در سال ۱۴۰۹ ۱۸۷
- جدول ۵-۵: روند مصرف ظاهری کالاهای با فناوری بالا ۱۹۳
- جدول ۵-۷: وضعیت فضای تجارت خارجی ایران در مقایسه با کشورهای منتخب در سال ۲۰۱۱ ۱۹۶
- ضمیمه ۵-۱: محاسبات مربوط به عوامل ایجاد کننده، تسهیل کننده و پیبود دهنده رقابت‌مندی ۱۹۸
- ضمیمه ۵-۲: بهره‌وری نسبی نیروی کار ۲۰۱
- جدول ۶-۱: نتایج نظرسنجی از دو گروه از خبرگان و کارشناسان ۲۰۷
- جدول ۶-۲: راهکارهای پیشنهادی در وضعیت SO ۲۱۸
- جدول ۶-۳: راهکارها در وضعیت WO ۲۲۱
- جدول ۶-۴: راهکارهای پیشنهادی در وضعیت ST ۲۲۳
- جدول ۶-۵: راهکارهای پیشنهادی در وضعیت WT ۲۲۴

فهرست نمودار

صفحه	عنوان
۲۶	شکل ۱-۱: مدل مفهومی - ساختارهای فناوری بالا «جورجیاتک»
۴۲	نمودار ۱-۲: روند صادرات چهار کالاهای فناوری بالا
۴۳	نمودار ۲-۲: روند سهم ایران از صادرات کالاهای فناوری بالا
	نمودار ۳-۲: تغییرات نرخ رشد تقاضای جهانی و سهم صادرات کالای با
۵۰	فناوری بالا ایران (۲۰۰۹-۲۰۰۴)
	نمودار ۴-۲: متوسط سهم عمده‌ترین اقلام صادراتی فناوری بالای جهان
۵۲	(۲۰۰۹-۲۰۰۴، درصد)
	نمودار ۵-۲: فهرست عمده ترین اقلام صادراتی کالاهای با فناوری بالا ایران
۵۴	(متوسط دوره ۲۰۱۰-۲۰۰۴، درصد)
۷۶	نمودار ۶-۲: روند ارزش افزوده صنایع فناوری بالا به قیمت ثابت ۱۳۸۶
۷۷	نمودار ۷-۲: ترکیب ارزش افزوده صنایع در سال ۱۳۸۷
۸۰	نمودار ۸-۲: روند سرمایه‌گذاری در صنایع فناوری بالا
۸۵	نمودار ۹-۲: روند صادرات کالاهای فناوری بالا

- نمودار ۲-۱۰: روند ارزش تولیدات صنایع با فناوری بالا ۸۶
- نمودار ۲-۱۱: سهم صادرات کالاهای با فناوری بالا از کل ارزش تولیدات ۸۶
- شکل ۳-۱: روند توسعه صنعتی تایوان ۱۰۴
- شکل ۴-۱: ویژگی جامعه آرمانی در افق ۱۴۰۴ و ارتباط با صادرات کالا با فناوری بالا ۱۴۲
- شکل ۲: برنامه‌های مبتنی بر هدف صادرات با فناوری بالا برنامه پنجم توسعه در حوزه بازرگانی ۱۴۸
- نمودار ۴-۱: عمده‌ترین بازارهای صادراتی صنایع با فناوری بالای ترکیه (۲۰۱۰-۲۰۲۰) این سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۴ ۱۶۵
- نمودار ۵-۱: روند بهره‌برداری سببی نیروی کار صنایع با فناوری بالا ۱۸۴
- نمودار ۵-۲: ارزش سرانه سرمایه‌گذاری در آموزش صنایع با فناوری بالا و کل صنعت به قیمت ثابت ۱۳۷۶ ۱۸۶
- نمودار ۵-۳: جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ۱۹۱
- نمودار ۵-۶: روند واردات کالاهای با فناوری بالا به کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی ۱۹۴